

TRAJNICE BREZ ZALIVANJA

Klima se spreminja in vremenski ekstremi so vse pogostejši. Večina poklicnih vrtnarjev, kakor tudi lastnikov vrtov in upravljalcev javnega zelenja kot edino rešitev vidi gradnjo namakalnih naprav vsepovsod in ne predstavlja si več urejenega okolja brez zalivanja in namakanja. A narava in rastline v njej so vedno in bodo tudi še v bodočnosti preživele z vodo, za katero poskrbi narava. Le prilagodile so se vedno znova in se bodo tudi v bodoče danim pogojem. Torej tudi po vrtovih in javnih nasadih namakanje ni vedno nujno.

Če se torej zavedamo, da so vrtovi urejeni del narave, se bomo morali tudi vprašati, koliko in kje se moramo pri njih urejanju in vzdrževanju zgledovati v naravi. Komponenta urejenosti pomeni, da narave ne moremo kar kopirati, lahko pa marsikatero naravno danost upoštevamo in se ji prilagodimo. Da bi to dosegli, pa potrebujemo najprej znanje o zemlji in zakonitostih njene plodnosti, potem pa še znanje o rastlinah in njihovi sposobnosti preživetja v različnih naravnih pogojih. Če to dvojje obvladamo, bomo znali tudi v vrtovih in na javnih zelenih površinah gojiti veliko rastlin brez ali z le malo zalivanja. Z drugimi besedami: pravo rastlino na pravo mesto in preživela bo v od narave danih pogojih z le nekaj pomoči vrtnarjev in si bo do potrebne vode v celoti ali vsaj skoraj v celoti pomagala sama. To seveda velja le za gojenje rastlin v odprti zemlji. Gojenje rastlin v posodah je izjema. Tu brez človekove intervencije z zalivanjem pač ne gre.

Dobra stara bergenija enako dobro prenaša tako žgoče sonce, kot tudi senco. Ima usnjato listje in zadebeljena stebela, kar tako dobro preprečuje izhlapevanje vode, da dobro preživi tudi daljša sušna obdobja.

Osnovni tipi tal v naravi in v naši kulturni krajini

Po naravi sušna tla so zlasti tista, kjer je plodna humusna prst plitka, čeprav je po strukturi zelo plodna, a hkrati leži na zelo propustni podlagi. Takšno situacijo srečamo velikokrat tako v naravi, kot tudi v vrtnarskem okolju, ko je recimo debelina humusne prsti od nekaj centimetrov pa do kakih 20 ali trideset centimetrov na peščeni, gramozni ali kamniti podlagi. V takšnih tleh se ob deževju zadrži le malo vode, saj glavnina odteče iz območja korenin in v sušnem obdobju ni več na razpolago.

Po naravi mokra tla so tista, kjer je podlaga nepropustna glina in na njej humusna plast zemlje, ne glede na to ali se je sčasoma oblikovala v naravi s pomočjo samoniklih rastlin ali pa je bila na glinasto podlago

nanešana z vrtnarskimi tehnikami. V takšnih tleh bo v deževnih obdobjih zastajala voda in bodo zamočvirjena ali vsaj zelo mokra. V zelo sušnih obdobjih se bo morda zgornja plast teh tal posušila, a v globljih plasteh, tudi v območju korenin, bo vode še vedno veliko.

Standardno vlažna tla običajno rečemo tistim, ki so nekje na sredini med obema prej navedenima ekstremoma. Plodna humusna plast zemlje globine vsaj 30-40 cm tu leži na propustni mešanici glinenih in peščenih ali kamnitih delcev, ki ob deževju sicer dovoljuje odtekanje odvečne vode, a jo po vsej globini tal hkrati zadržuje v dovolj veliki količini, da bo na razpolago v morebitnih sušnih obdobjih.

Vrtna tla so lahko sušna, mokra ali pa običajna. Slednjim rečemo tudi normalna ali standardna vrtna tla.

Okrasni rmani (*Achillea*) si v normalnih tleh sami poskrbijo za vodo.

Tla v vrtovih in javnih zelenih površinah so velikokrat zelo daleč od prvotnih naravnih tal v danem okolju. Marsikdaj pa zadržijo vsaj osnovne lastnosti prvotnih tal. Če smo n.pr. nanесли nekaj deset centimetrov nove prsti na glinasto ali kamnito podlago, v resnici nismo izničili vpliva podlage na zgornjo plodno plast tal. Na glinasti podlagi bo ob dolgem deževju voda še vedno zastajala in vsaj občasno povzročala zamočvirjanje in taka vrtna tla imajo lastnosti po naravi mokrih tal. Plodna plast dobre vrtna prsti na kamniti ali peščeni podlagi pomeni, da bo voda še vedno hitro odtekala in v dolgih sušnih obdobjih ne bo potrebne rezerve vode v spodnjih plasteh tal. Zato taka vrtna tla ohranjajo lastnosti po naravi sušnih tal. Dobra ali normalna vrtna tla so tista, ki imajo dovolj organske snovi, v njih voda ne zastaja, a se je dovolj zadržuje v coni korenin in tudi pod njimi. Zato imajo taka tla vse lastnosti standardno vlažnih naravnih tal. To pomeni, da je plodna plast globine vsaj 30-40 cm in leži na podlagi iz mešanice glinastih delcev in proda, peska ali celo kamenja.

Dober kmet vedno pozna lastnosti svoje zemlje tudi v globini in ne samo tiste plasti, ki jo orje. Velika večina slabo izobraženih vrtnarjev (pa naj bodo to vrtničarji ali pa celo poklicni vrtnarji) pa je izgubila osnovna vedenja o lastnostih tal in pozna kvečjemu lastnosti 'zemlje v vrečah', ki jo nasuje na neko neznano podlago. Če potem v to zemljo še zasadi premalo poznane vrtna rastline in pomehkužene, preveč na hitro vzgojene sadike, položi travno preprogo in vgradi standardne namakalne naprave, vse po principu takojšnjega efekta, se vrtnarski problemi šele začnejo.

Dober vrtnar najprej ugotovi, kateri tip tal ima v posameznem delu vrta. Tla se namreč zlasti v okolju, kjer je bilo veliko gradbenih posegov, lahko zelo hitro spremenijo že na majhni razdalji in so lahko čisto drugačna od prvotnih tal. Potem bo poiskal metode, s katerimi bo izboljšal morebitno neugodno strukturo in lastnosti zgornje plasti tal. Na zgornjo plast tal namreč lahko vplivamo z obdelavo, rahljanjem, dodatki in gnojenjem. Na spodnjo plast tal je mnogo težje ali celo nemogoče vplivati, če tega nismo storili že na začetku gradnje, oziroma priprave tal in bo pač treba dano situacijo sprejeti in ji prilagoditi izbor rastlin. Uspeh je namreč odvisen v celoti od tega, ali smo izbrali prave rastline za dana tla ali ne.

Rastline za posamezne tipe tal

Izbor rastlin, seveda tudi trajnic, ki jih uporabljamo v vrtnarstvu, je tako bogat, da dober načrtovalec, oziroma dober vrtnar, lahko poišče primerne za vsako vrsto tal. Ob pravilni izbiri in primerni skrbi za plodnost tal se bodo dobro počutile in dobro uspevale tudi brez zalivanja.

Predvsem pa je pomembno, da družimo med seboj rastline, ki imajo podobne zahteve. Največjo napako naredimo, ko se pustimo prepričati 'modnim smernicam oblikovanja' in hkrati ne poznamo osnovnih lastnosti naših tal in zakonitosti druženja glede na potrebe posameznih rastlin.

Trajnice za sušna tla so tiste, ki po naravi zelo racionalno ravnajo z vodo. Hkrati pa ne marajo zastajanja vode v tleh. V najbolj sušnem obdobju se njihova rast morda ustavi, a njihov videz tega niti ne izdaja. Takšnim trajnicam pravimo kserofiti. V vrtnarstvu so med tistimi, ki preživijo tudi na zelo plitkih in sušnih tleh, najbolj široko poznani netreski (*Sempervivum*) in sedumi ali homulice (*Sedum*). Ti so se zaradi te svoje lastnosti uveljavili tudi kot trajnice za zelene strehe. A njim bi prav lepo delale družbo tudi haljica (*Petrorhagia saxifraga*), vališka bilnica (*Festuca valesiaca*) in še precej drugih.

Skalni grobeljnik (*Alyssum saxatile*) ima zaščito pred močnim izhlapevanjem vode v sivi barvi listja in dlačicah na listju.

Na normalno globokih tleh, čeprav je tu plodna plast na zelo odcedni podlagi, bodo prav lepo brez zalivanja uspevale vse sivke (*Lavandula*), hermeliike (*Sedum spectabile* in *Sedum telephium*), mnogi nageljčki (*Dianthus*), materine dušice in timijani (*Thymus*), cela serija lukov, med njimi tudi drobnjaki (*Allium*) in še veliko drugih.

Trajnice za mokra tla so tiste, ki dobro uspevajo tudi v normalno globoki prsti na nepropustni podlagi. V takih tleh ob deževju voda zastaja in se včasih celo zamočvirja, v sušnem obdobju pa se površinska plast

tal lahko precej izsuši, a v globini in v območju korenin je vode še dovolj in torej zalivanje ni potrebno. V to skupino spadajo močvirske trajnice, kot tudi nekatere, ki so bolj univerzalne in se prav dobro počutijo tudi v normalnih vrtnih tleh. Obe skupini mirno lahko med seboj družimo. Takšne so vse maslenice (*Hemerocallis*), hoste ali funkije (*Hosta*), sibirske in japonske perunike (*Iris sibirica* in *Iris ensata*), etažne primule (*Primula japonica*, *P. bulleesiana*), nekatere dresni (*Persicaria amplexicaulis*) in še marsikaj.

Trajnice za normalna vrtna tla, ki jih v normalnih pogojih ni potrebno zalivati, so tiste, ki imajo relativno skromne zahteve kar se vode tiče, ali pa razvijejo korenine zelo globoko in si običajno same pomagajo do potrebne vode. Teh torej ni potrebno zalivati, če rastejo na dovolj globokih in rahlih vrtnih tleh, ki v globini ohranjajo rezervo vode. Če bi te iste trajnice rasle na plitvih ali zbitih tleh, bi bile za sušo bolj občutljive.

Največ trajnic pripada tej skupini. Takšne so vse jesenske astre (*Aster dumosus*), vrtni rmani (*Achillea*), ameriški slamniki (*Echinacea*), telohi (*Helleborus*), potonike (*Paeonia*), japonske anemone (*Anemone japonica*), bergenije (*Bergenia*), krvomočnice (*Geranium*), veliko različnih dišavnic, trav in praproti, če naštejemo le najbolj znane in najbolj pogosto sajene.

Gredljasti luk (*Allium carinatum*) je naša divja ali avtohtona čebulna trajnica. V naravi raste na plitvih kamnitih tleh. Zato se pomanjkanju vode zoperstavlja z rezervo v čebulah.

Za vse te in še za mnoge druge velja, da v naši klimi dobro prenašajo tudi ekstremne suše brez zalivanja, če smo z rahljanjem tal, pokritostjo tal z rastlinami ali nežnimi zastirkami poskrbeli, da zemlja po nepotrebnem ne bo izgubljala vode. Če jim bomo ob izjemnih in dolgotrajnih sušah privoščili kako temeljito zalivanje enkrat na teden ali na dva tedna, bomo s tem morda podaljšali njihovo cvetenje in poskrbeli za bolj svež videz.

Največjo napako naredimo, če trajnice izbiramo po videzu in pri tem zanemarimo njihove osnovne življenjske potrebe. Še večjo napako pa naredimo, če mislimo, da vrtno zemljo lahko nadomestimo z od daleč pripeljanimi rastnimi substrati in domača gnojila z eksotičnimi. Kot da se ne zavedamo, da so tudi pri nas, kot povsod po svetu, od nekdanj najrazličnejše rastline rasle v domači prsti.

Jožica Golob-Klančič

univ.dipl.ing. hortikulture in krajinske arhitekture

slike:

Mojca Rehar Klančič

univ.dipl.ing. agronomije, www.trajnice.com

Orientaliski telohi (*Helleborus orientalis*) v matični gredi so odvisni le od padavin, a jih to čisto nič ne moti in vsako pomlad bogato zacvetijo.